

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA SOG'LOM MUHITNI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK MASALALARI

Abduvaitova Charos Baxtiyor qizi

Toshkent viloyati Bo'stonliq tumani

11-umumiy o'rta ta'lim maktabi amaliyotchi psixologi

ANNOTATSIYA

Maqolada ta'lim muassasalari jamoasida sog'lom muhitni yaratishning pedagogik-psixologik asoslarini tahliliga e'tibor qaratilgan. Jamoadagi psixologik zo'riqishlarni bartaraf etish, ta'lim muassasasi rahbari va bo'ysunuvchilarning kasbiy mahoratini oshirish, xodimlarning bo'sh vaqtlarini to'g'ri tashkillashtirish, mehnat faoliyatini tashkil etishga takliflarni erkin kiritish imkoniyatini yaratish, jamoada do'stona, shuningdek faoliyatda hamkorlik munosabatlarini yaratish.

Kalit so'zlar: ta'lim, ta'lim muassasasi, o'qituvchi, pedagogik, psixologik, psixokorreksiya, korreksion pedagogika

KIRISH

Jamoani ijtimoiy-psixologik muhiti guruhning eng ajralmas psixologik xarakteristikasidir, bu guruhning birgalikdagi hamkorlikdagi faoliyati bilan bevosita bog'liq bo'lgan alohida ob'ektlarni (hodisalarni, jarayonlarni) aks ettirishning o'ziga xos xususiyatlari bilan bog'liq ijtimoiy jarayondir.

Guruh faoliyatining samaradorligi jamoaning ijtimoiy- psixologik muhiti holatiga bog'liq.

Jamoadagi ijtimoiy-psixologik muhit

Sog'lom ijtimoiy- psixologik iqlimning eng muhim belgilari:

- guruh a'zolarining bir-biriga bo'lgan ishonchi va yuqori talabchanligi;
- o'zaro do'stona va konstruktiv tanqid qilish;
- butun jamoaga tegishli masalalarni muhokama qilishda o'z fikrini erkin ifoda etish;
- menejerlarning bo'ysunuvchilarga bosimining yo'qligi va ularning guruh uchun muhim bo'lgan qarorlarni qabul qilish huquqini tan olishlari;
- jamoa a'zolarining vazifalari va ularni amalga oshirishdagi ishlar holati to'g'risida yetarli darajada xabardorligi;
- jamoa a'zolarida jamoaga tegishli bo'lganidan mamnunlik hissiyoti;
- jamoaning har qanday a'zosida ko'ngilsizlik holatini keltirib chiqaradigan holatlarda (aldanish, umidsizlik, rejalarni buzish) yuqori darajada hissiy ishtirok etish va o'zaro yordam;

• guruhning har bir a'zosi tomonidan ishlarning holati uchun javobgarlikni o'z zimmasiga olish va boshqalar.

Ushbu dasturni amalga oshirishda quyidagi qushimcha tadbirlarni amalga oshirish zarur:

1) rahbarlarning kasbiy mahoratini oshirish, mehnat jamoasini boshqarish va psixologik muhitni holatini normallashtirish bo'yicha adabiyotlarni o'rganish, tashkiliy va tarbiyaviy ishlar usullari va uslublari;

2) personal malakasini oshirish, kasbiy malakasini oshirish, xodimlarning karera rejalashtirish imkoniyatlarini ta'minlovchi kadrlarni rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqish;

3) jamoa bilan qo'shma tajribalarda yutuq va muvaffaqiyatsizliklarni aniqlash;

4) agar kerak bo'lsa, rahbarlik uslubini o'zgartirish orqali tashkilotdagi sog'lom ijtimoiy-psixologik muhitni yanada takomillashtirish;

5) psixologik muvofiqligi asosida jamoani shakllantirish;

6) boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonida xodimlarning salohiyatidan foydalanish;

7) xodimlar o'rtasidagi rasmiy va norasmiy aloqalar chastotasining ko'payishiga ko'maklashish, ularning afzalliklarini ko'rsatib, ularning kasbiy o'sishiga ko'maklashish;

8) jamoaning bo'sh vaqtlarini birgalikda tashkil etish va o'tkazish:

- sport musobaqalarini o'tkazish;

- teatrlarga, kinolarga, konsertlarga qo'shma tashriflarni tashkil etish;

- maxsus ayramlar, sanalar va marosimlar uchun ziyofatlar tashkil etish;

9) jamoa a'zolarining havaskor chiqishlarida ishtirok etish;

10) jamoa uchun psixologik yengillashtirish xonasini yaratish;

11) xodimlar o'z takliflarini kiritishlari mumkin bo'lgan guruh ishini yaxshilash uchun "takliflar va istaklar qutisini" yaratish;

12) tashkilot psixolog tomonidan davriy va doimiy psixologik treninglar.

Jamoadagi psixologik zo'riqlashlarni bartaraf etish, ta'lim muassasasi rahbari va bo'ysunuvchilarning kasbiy mahoratini oshirish, xodimlarning bo'sh vaqtlarini to'g'ri tashkillashtirish, mehnat faoliyatini tashkil etishga takliflarni erkin kiritish imkoniyatini yaratish, jamoada do'stona, shuningdek faoliyatda hamkorlik munosabatlarini yaratish.

Dasturni amalga oshirish natijasida qo'yidagi ijobiy ijtimoiy-psixologik muhit ko'rsatkichlarini vujudga kelishi mumkin:

- jamoada ishbilarmonlik, ish kuni davomida ijodiy kayfiyat, xodimlar oʻrtasidagi munosabatlarda quvnoq ohanglari, kayfiyatdagi optimizm hukmronlik qiladi;
- munosabatlar hamkorlik, oʻzaro yordam, xayrixohlik tamoyillari asosida quriladi; guruh aʼzolari hamkorlikda ishlarda qatnashishni, boʻsh vaqtlarini birga oʻtkazishni yaxshi koʻradilar; munosabatlarda maʼqullash va oʻzaro qoʻllabquvvatlash ustunlik qiladi, yaxshi konstruktiv tanqid bildiriladi;
- tashkilot xodimlari faol, kuch-qudratga toʻla, oʻzaro yordamda tezda javob berishadi, xodimlarning oʻzaro yordami kerak boʻlsa, hamkasbini «toʻlaqonli qamrab olishga» tayyorligi;
- ayrim xodimlarning yutuqlari yoki muvaffaqiyatsizliklari tashkilotning barcha aʼzolarining hamdardligi va samimiy ishtirokini keltirib chiqaradi, agar muvaffaqiyatga erishilsa, xodimlar oʻz hamkasblari va oʻz tashkilotlari bilan faxrlanishni his qilishadi;
- tashkilot tarkibidagi tarkibiy boʻlinmalar yoki jamoadagi mikro guruhlar oʻrtasidagi munosabatlarda oʻzaro kelishuv, tushunish va hamkorlik vujudga keladi;
- kadrlar qoʻnimsizligining pastligi. Xodimlar boshqa tashkilotlarga teng, baʼzan esa yuqori lavozimlarga oʻtkazilishidan ham bosh tortishadi;
- tashkilot uchun qiyin paytlarda jamoaning jipsligi va hissiy birligi mavjud ("bitta - hamma uchun, va hamma – bir kishik uchun").

Muhitni sogʻlomlashtirishda psixokorreksion yordamning samaraliligiga baho berish borgan sari aktuallashtirishmoqda. Bu mutaxassisning taʼsir eta olishi va psixokorreksion ishning sifatligidandir.

- Ishning samaradorligini baholashda aniq metodni belgilab olish zarur. Korreksion ishda maʼlum bir metodni oldindan tanlash qiyin, chunki ish faoliyatida psixologlar turli metodlardan foydalanadilar.

- Hatto bir metod har xil mutaxassisda har xil natija beradi.

- Ishning bahosini bu metoddan xabari boʻlmagan ekspert berishi zarur. - Psixologning tarbiyaviy-taʼlimiy sifatini hisobga olish kerak.

- Psixologning kasbiga boʻlgan qiziqishini hisobga olish zarur.

- Guruhiy korreksion ishda psixologning professional boʻlishi katta ahamiyatga ega.

- Psixokorreksion ishlarda mijoz psixologik taʼsiridan soʻng quyidagilarga qarab baholanadi:

- Ichki kechinmalarning subʼektiv mohiyatining oʻzgarganligi.

- Taʼsir etgandan soʻng respondentning ijobiy tomonga oʻzgarishi.

- Psixologik taʼsir samarasini belgilashda psixofiziologik metodlardan foydalanish mumkin. Ular insonning vegetativ-somatik fiziologik va psixik funksiyalarini baholaydi. Psixokorreksion taʼsirning samaraliligi kriteriysi har bir

shaxsdagi salbiy o'zgarishlarni aynan uni o'ziga xos ekanligini hamda tanlangan psixokorreksion metodlar ta'siri shu o'zgarishlarga qaratilganligini hisobga olish bilan bog'liqdir.

Maqsad: profayling o'tkazuvchi xodimlarning kuzatuvchanlik sifati shakllanishining psixologik jihatlarini o'rganish orqali kuzatuvchanlik sifatini rivojlantirish.

Bu maqsadga erishishda quyidagi vazifalarni hal etish muhim ahamiyat kasb etadi.

- Kuzatuvchanlik sifatini muhim xarakterga ega ekanligini anglab yetishga ko'maklashish.
- Tabiiy kuzatish usullarini o'rgatish va ob'ektiv xulosalar chiqarish ko'nikmalarini shakllantirish.
- Nizoli vaziyatlarda o'z xulq-atvorini korreksiya qilish malakasini shakllantirish. O'z emotsiyasini to'g'ri namoyon qila bilish va agressiv reaksiyalarini jilovlay olishga qaratilgan bilimlarni xosil qilish.
- Boshqa odamlarning kechinmalari, xolati va qiziqishlarini tushunib yetishiga yordam berish.
- Shaxslararo nizolarni konstruktiv xal etish bilimini shakllantirish.

Yuqorida keltirilgan vazifalarni amalga joriy qilish orqali biz quyidagi natijalarga erishishimiz mumkin:

1. Xodimda namoyon bo'layotgan kuzatuvchanlik sifati darajasini oshishi;
2. Xodimning o'z-o'zini anglashi, shu o'rinda o'z-o'ziga bahosini adekvat xolatga kelishi ;
3. Nizoli va muammoli vaziyatlarda xulq-atvorni meyorida ushlab turish;
4. O'zi va boshqalarning emotsional xolatini solishtirishga, o'zidagi emotsional zo'riqlishlarni pasaytirish.
5. Xulq-atvor normalariga rioya qilish.

Psixokorreksiyaning o'tkazish shartlari:

- Xodimning psixologik yordam olishi uchun ixtiyoriy roziligi ;
- Xodimning mutaxassisga ishonchi;
- Korreksion dasturni amalga oshirish jarayonida xodim faolligi.

Psixokorreksion guruh faoliyatining asosiy tamoyillari:

- Masuliyatlilik tamoyili.
- Yaqinlik tamoyili.
- Qo'llab-quvvatlash tamoyili.
- Shu yerda va hozir tamoyili.
- Maxfiylik tamoyili.

- Seminarning boshidan oxirigacha qatnashish tamoyili.
- Psixokorreksiya jarayonini aks ettiruvchi 4ta asosiy strategiya mavjud:
- Vaziyatni o'zgartirish.
 - Vaziyatni o'zgartirish uchun o'zini o'zgartirish. Vaziyatdan chiqib ketish.
 - Mazkur vaziyatda hayotining yangi jihatlariga etibor berish.

XULOSA

Hozirgi sharoitda jamiyatning maktab oldiga qo'yayotgan talablari kun sayin ortib bormoqda va bu talablarni amalda to'g'ri hal qilish vazifasi O'qituvchiga bog'liqdir. Zamonaviy maktab o'qituvchisi qator vazifalarni bajaradi. O'qituvchi – sinfdagi O'quv jarayoni tashkilotchisidir. O'qituvchi O'quvchilar uchun dars paytida, qo'shimcha darslarda va shu bilan birga darsdan tashqari hollarda ham kerakli maslahatlar berishda bilimlar manbaidan biridir. Ko'pchilik O'qituvchilar sinf rahbari vazifasini bajarib, tarbiya jarayoni tashkilotchilari bo'lib hisoblanadilar.

Zamonaviy O'qituvchi ijtimoiy psixolog bo'lmasligi mumkin emas. Shuning uchun ham O'quvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni yo'lga sola olishi, bolalar jamoasida ijtimoiy-psixologik mexanizmlardan foydalanishni bilishi zarurdir.

O'qituvchi maktabning pedagog jamoa a'zosi sifatida maktab hayoti faoliyatini uyushtirishda bevosita ishtirok etib, turli fan O'qituvchilari va sinf rahbarlarining metodik birlashmalarida ishlaydi, topshiriqlarni bajaradi. Har bir O'qituvchi O'quvchilarning ota-onalari va jamoatchilik oldida ma'ruzalar o'qib, suhbatlar olib borar ekan, demak, u pedagogik bilimlar tag'ribotchisi hamdir. Vazifalarning shu qadar ko'pligi uchun ham jamiyatning O'qituvchilar oldiga quyadigan talablari tushunarlidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Дусмухамедова Ш.А. Психологические особенности педагогической оценки в обучении детей шестилетнего возраста: Автореф. дис.... канд. психол. наук. М., 1987. 24 с : Канд дис. – М.: НИИ АПН СССР, 1988.–162 с, 1987.
2. Дусмухамедова Ш., Салиева Д., Максимова Л. А. Соотношение уровня развития академической самостоятельности младших школьников с показателями учебной мотивации и стилем педагогической деятельности (на примере учащихся начальных школ Узбекистана) //Педагогическое образование в России. – 2020. – №. 2. – С. 77-83.
3. Дусмухамедов О. С., Дусмухамедова Ш. А. ЎЗБЕКИСТОН АҲОЛИСИНИНГ МОЛИЯВИЙ САВОДХОНЛИГИНИ ОШИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ ПЕРСПЕКТИВЫ ПОВЫШЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ УЗБЕКИСТАНА //ББК 74.48 Р 76. – С. 193.

4. Khamidovna K. Z. Professional orientation of communicative competence of students //European science. – 2020. – №. 2-2 (51).
5. Касимова З. Х. Особенности национальных ценностей и межкультурных коммуникаций в содержании гуманитарного образования //Вестник науки и образования. – 2019. – №. 22-3 (76).
6. Khamidovna K. Z. Application of interactive methods in teaching psychology //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2020. – Т.10. – №. 9. – С. 197-205.

